

Тазкия дарслари (204- дарс) Ашъарий тавҳиднинг турлари ва шунга боғлиқ масалалар

00:00 / 13.11.2022 3796

Билингки, тавҳиднинг уч даражаси бордир:

Биринчиси – Зотнинг тавҳиди.

У идрокдан ташқари нарса бўлиб, муқаддас Зотнинг нафсига ўхшаш нарсадир.

Иккинчиси – сифатлар тавҳиди.

У барча қудрат Аллоҳнинг шомил қудрати ичига ғарқ бўлган, деб билишдир. Бошқа сифатлар ҳам шунга ўхшашдир.

Учинчиси – ишлар тавҳиди.

У эса ўта ишончли илм ила борлиқда Аллоҳдан ўзга таъсир қилувчи йўқ, деб билишдир. (Ал-Маржоний, «Аш-Шарҳи ал-Ақоид ал-Жалолий», 1 ж. 252-

с.)

Тафтазоний ва тавҳиднинг таърифи

Тавҳид ҳақиқати улуҳиятда (ибодатга сазоворликда) ва унинг хусусиятларида Аллоҳнинг шериги йўқ, деб эътиқод қилишдир.

Аҳли Ислому ўртасида ҳеч бир хилофсиз, оламнинг тадбирини қилиш, жисм ва руҳларни яратиш, ибодатга ҳақдорлик ва қадимдан ўз-ўзидан қоим бўлиш (ўзича мавжуд бўлиш) Аллоҳнинг Ўзига хос хусусиятларидандир («Шарҳул Мақосид», 2-жуз, 64-бет).

Шубҳасиз, бу тавҳиднинг хос турига қилинган таъриф бўлиб, у улуҳият тавҳидидир.

Бас, бу таъриф ила Аллоҳ таолонинг сифатларидан тўрттаси У Зотнинг улуҳияти ва маъбудияти (ибодатга сазоворлиги) хусусиятлари таркибига қўшилмоқда.

Оламнинг тадбири

Аллоҳ таоло осмону ердаги ҳамма ишнинг тадбирини қилувчидир.

1. Жисмлар ва руҳларни халқ қилиш - яратиш.

Аллоҳ таоло ҳар бир нарсанинг холиқи - яратувчисидир. У Зот ҳар бир нарсага вакилдир.

2. Ибодатга ҳақдорлик.

«Чунки Аллоҳнинг Ўзигина ҳақдир, Ундан бошқа топинаётганлари эса ботилдир. Албатта, Аллоҳ Олийдир, Улуғдир» (Ҳаж сураси, 62-оят).

«Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ» (Муҳаммад сураси, 19-оят).

3. Аллоҳ таолонинг ўз-ўзидан мавжудлиги.

«Аллоҳ - Ундан ўзга илоҳ йўқ. У Ҳайй ва Қойюмдир...» (Бақара сураси, 255-оят).

«У туғмаган ва туғилмаган» (Ихлос сураси, 3-оят) ва:

«У Аввалдир ва Охирдир» (Ҳадид сураси, 3-оят).

Қуръони Каримда ушбу сифатлар билан далил келтириш хос хусусиятлар ва белгилар билан далил келтириш демакдир. Чунки Қуръони Каримда

рубубийят тавҳиди улуҳият тавҳидига ҳужжат қилинган.

Мисол учун:

«Осмонлару ерни яратган... Зот(яхши)ми?» (Намл сураси, 60-оят)

«Агар ростгўй бўлсангиз, далилингизни келтиринг», дегин» (Намл сураси, 64-оят).

Ушбу оятларнинг беш жойида робблик тавҳиди улуҳият тавҳидига далил қилинган.

Аллоҳ таоло ҳар бир оятнинг охирида:

«Аллоҳ билан бирга бошқа илоҳ борми?» деб марҳамат қилади (Намл сураси, 60-оят).

Бунда асос улуҳият тавҳидидир.

Бошқа сифатларнинг тавҳиди эса улуҳият тавҳидига далил сифатида келтирилган.

Чунки келган ҳар бир расул ва набий:

«Эй қавмим, Аллоҳга ибодат қилинг. Сиз учун Ундан ўзга илоҳ йўқ», деб даъват қилган (Ҳуд сураси, 50-оят).

Сўнгра эса қолган сифатлар тавҳиди ила улуҳият тавҳидига далил келтирганлар.

«Руҳий тарбия» китоби асосида тайёрланди